

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Předmět: Základy pedagogické metodologie (JS 2003/04, přednáška)

Vedoucí výzkumného šetření: Mgr. Kateřina Vlčková, KpD PdF MU

Datum: 20. června 2004

Používání paměťových a kompenzačních strategií u studentů gymnázia v Brně-Řečkovících

(Zpráva z výzkumu)

*Výzkumné šetření bylo prováděno v rámci fakultního projektu pro rok 2004 v kategorii B: **Strategie učení cizím jazykům jako východisko efektivního učení cizím jazykům** (deskriptivně-relační výzkumné šetření), hlavní řešitel: Mgr. Mgr. Kateřina Vlčková (KpD PdF MU), č. projektu 21/04, č. zakázky 3020*

Výzkum prováděly a zprávu zpracovaly:

Jitka Přinosilová, učo 123826, studijní kombinace AJ-RJ

Jitka Jurčíková, učo 104414, studijní kombinace AJ-RJ

Helena Nevosádová, učo 104827, studijní kombinace AJ-RJ

Michaela Božková, učo 104792, studijní kombinace AJ-RJ

Jana Říhová, učo 105667, studijní kombinace NJ-SpP

Obsah

Úvod.....	3
Výzkumné otázky.....	3
Metodologie.....	3
Výsledky a interpretace výsledků.....	4
Závěr.....	11

Úvod

Tématem výzkumného šetření jsou strategie učení cizímu jazyku. To znamená, jak žáci postupují, když se učí cizí jazyk, co dělají, co nedělají vůbec. Co dělají špatně, co dělají dobře a zároveň se snažíme zjistit, jak žáci zvládají zapamatování si složitých slov v různých jazycích. Důležitost toho tématu je přiřazena hlavně tomu, aby jme zjistili, jak jsou žáci schopni využívat určitých strategií při učení.

Výzkumné otázky

1. Jak žáci používají paměťové strategie?

Cílem je zjistit, jakým způsobem se žáci učí na gymnáziích a jak veliký je zájem žáků na učení se cizím jazykům. Chceme zjistit jaké jsou jejich strategie, popřípadě je upozornit na jejich nedostatky, a jak by např. mohli svoji paměť zlepšovat a zároveň posílit jejich trvalejší uchování v paměti.

2. Kompenzační strategie.

Cílem je zjistit, jak si žáci při vybavování dříve osvojených slovíček nebo zcela neznámých slovíček pomáhají, jaké používají strategie pro nahrazení daného slovíčka. Zda např. nahrazují neznámé slovíčko jeho opisem či podobným slovem, pomáhají si gestikulací nebo se tématům s neznámými slovíčky raději vyhýbají...

Metodologie

Výzkum byl proveden metodou dotazníku. Dotazníky vyplňovali žáci třetích ročníků na gymnáziu v Řečkovcích, septima A a septima B. Výsledky vyplněných dotazníků byly dále zapsány do přehledné tabulky. Tabulka obsahuje název školy, jednalo-li se o muže či ženu, jaký preferují žáci jazyk a kolik jazyků se učí, zda-li se jim líbí nebo ne.

Výzkumu se zúčastnilo 45 žáků, z toho 25 dívek a 20 chlapců. Výzkum proběhl 19. května 2004 v 10:00 hodin.

Výsledky a Interpretace výsledků

V tabulce jsou zapsány odpovědi žáků na otázky týkající se učení cizích jazyků. Žáci zapisovali své odpovědi do skupin: někdy, občas, někdy, často, vždy nebo nevím, podle toho, které odpovědi se jejich strategie nejvíce podobala.

Poté následuje popis a interpretace jednotlivých výsledků používání jednotlivých strategií zařazených pod skupinu paměťových strategií a kompenzačních strategií učení cizímu jazyku.

Tabulka paměťových strategií

Číslo otázky	Odpovědi studentů					
	nikdy	občas	někdy	často	vždy	nevím
1.	16	19	8	2	1	0
2.	21	8	12	4	3	0
3.	3	8	17	13	5	0
4.	15	15	8	5	3	0
5.	4	4	8	20	9	0
6.	7	12	8	12	6	0
7.	30	8	4	2	1	0
8.	26	13	4	3	0	0
9.	28	10	8	0	0	0
10.	15	20	9	2	0	0
11.	2	8	13	13	10	0
12.	5	17	21	0	3	0
13.	13	20	6	5	2	0
14.	36	8	0	1	1	0
15.	20	11	5	4	4	0

- 1. Když se učím nové slovíčko, umístím ho do skupiny jiných slov, která jsou nějakým způsobem podobná.**

Na první otázku, jestli si žáci při zapamatování nových slovíček zařazují slovíčka do skupiny jiných slov, které jsou nějakým způsobem podobná, odpověděla většina, že občas nebo téměř nikdy. Zbývá část, což se týká dvou studentů, odpověděli často a pouze jeden z nich odpověděl, že vždy.

Pro snadnější zapamatování a orientaci by si žáci měli zařazovat slovíčka do skupin jiných slov, která jsou tématicky podobná.

2. Když se učím něco nového, propojuji to s tím, co již znám.

U této otázky je zřejmé, jak se žáci snaží zapamatovat určitá slovíčka. 20 žáků odpovědělo, že si nikdy nepropojují nová slova s tím, co již znají. Ostatní pouze někdy a to asi jen tehdy, když je slovíčko opravdu těžké si zapamatovat.

Myslím si, že tento přístup není jeden zrovna z těch nejlepších. Žáci by si měli nová slovíčka neustále opakovat a zařazovat do určitých skupin a tím posílit jejich dlouhodobé zapamatování. Určitě není vhodné naučit se slovíčka pouze na písemku a to den předem, protože u tohoto způsobu vštěpování nových slov do paměti, je jisté, že je dřív či později zapomenou.

3. Učím se v kontextu (slovní spojení, věty apod.)

V další otázce většina odpovědí zněla někdy nebo často. Tady vidíme, jak je důležité učení se z kontextu. Tím, že si slovíčko říkáme nahlas, ve větách nebo přímo v nějakých jednoduchých příbězích, dochází k rychlejšímu a trvalejšímu uchování slov v paměti. Žáci by určitě měli více využívat tuto strategii, která jim může přinést kladné výsledky při studiu cizímu jazyku.

4. Nové slovíčko si vybavím, když si ho představím.

Při zapamatování nebo vybavování slovíček je důležité si je vhodně představit nebo schematicky nakreslit, tak že nám přímo znázorňuje dané slovo (např. smile – smát se – nakreslím si žlutého smajlíka). Této strategii nevyužívá 30 z dotazovaných žáků, 4 žáci odpověděli, že se vždy snaží slovíčko zapamatovat nakreslením.

Kdyby využívali více jejich představivosti, určitě by neměli veliké problémy při studiu jazyků, ale ne každý žák je dobře informován o těchto strategiích. Učitelé by měli radit studentům, kteří mají horší výsledky, protože jeden z důvodů může být právě neznalost, jak se správně učit.

5. Nové slovíčko si vybavím, když si představím, kde bylo na stránce nebo kde jsem ho poprvé viděla.

U otázky, jestli jsou žáci schopni vybavit si slovíčko, když si představí, kde bylo na stránce nebo kde ho poprvé slyšeli, převážná část odpověděla, že toto je častý způsob vybavování. Značná část žáků odpověděla „vždy“, což je značně více ve srovnání s předchozími strategiemi, to nám dokazuje, že mnoho českých žáků využívá fotografické paměti.

6. Vizualizuji si grafickou podobu slova v mysli.

Vizualizaci grafickou podobou slova v mysli, preferuje větší část studentů. Např. doslova vidí před očima, jak se píše dané cizí slovo.

Tato metoda je dobrá při zapamatování cizích slov, co se psané podoby týče. Většina žáků si, podle nás, zapamatuje, jak se slovíčko píše, ale už se dále nesoustředí na to, jak se správně vyslovuje. Což se neprojeví při písemném testu, ale u slovního projevu může žák značně pohořet. Důležité je proto, všechny strategie kombinovat, aby nedocházelo k mezerám ve znalostech.

7. Vytvářím si pojmové mapy.

Pojmových map jednoznačně nevyužívá 30 studentů ze 45. To znamená, že většina studentů nepovažuje za nutné si vypsát známá slova z kontextu, která mezi sebou souvisí a ani se nesnaží najít mezi nimi určité vztahy, které by jim pomohli k rychlejšímu zapamatování.

8. K zapamatování slova používám kombinace zvukové a vizuální představy.

26 studentů nikdy nevyužívá k zapamatování zvukové a vizuální představy, pouze 8 z nich jen někdy a 10 občas. Znovu zde vidíme, jak se žáci nesnaží využít své vlastní představivosti, ačkoliv by jim tato strategie několikanásobně zrychlila zafixování si nesnadno zapamatovatelných slovíček.

9. K zapamatování nových slov používám rýmů.

Žáci nepoužívají k zapamatování žádných rýmů, 28 z dotazovaných odpovědělo, že nikdy.

Tyto odpovědi jsou shodné s předchozí otázkou. Podle mého názoru se žáci vůbec nesnaží o to, aby jejich získané znalosti měly trvalejší podobu. Jejich zájem je, co nejrychleji se novou látku naučit a stejně tak ji i rychle zapomenout.

10. Nové slovíčko si zapamatuji tak, že si spojím jeho výslovnost s výslovností již známého slova.

Spojování výslovnosti s výslovností slova již známého používá 20 studentů, 15 nikdy a 9 pouze někdy.

11. Když se učím nové slovo, často si ho opakuji.

U této otázky už je znát, že žáci si často opakují již probranou látku, aby si ji lépe zapamatovali. Nejvíce studentů odpovědělo na tuto otázku, že si někdy nebo často opakují novou látku probranou ve škole.

12. Vracím se k věcem, které jsem se učil/a mnohem dříve, abych si osvěžil/a paměť.

21 studentů se někdy vrací k věcem, které se učili již dříve, aby si osvěžili paměť. 17 odpovědělo občas a pouze 3 žáci odpověděli, že se vždy vrací k již probraným věcem. Je to sice jen malé množství, ale i to, že někteří odpověděli někdy už je lepší, než kdyby se nikdy k látce nevraceli. Většinou se podle našeho názoru vrací k věcem, které si sami chtějí zapamatovat nebo o ně mají větší zájem než o ty ostatní.

13. Když se učím něco nového, plánuji si opakování tak, že první opakování následují těsně po sobě a pak zvětšuji časové intervaly dalších opakování.

U této otázky 13 studentů si nikdy neplánuje opakování, 20 z nich občas a opět pouze 2 vždy.

Žáci by si měli opakovat slovíčka, která se již dříve naučili, pro delší uchování v paměti.

.....
14. Nové slovíčko/frázi apod. si fyzicky ztvárním.

8 studentů odpovědělo, že si občas slovíčko fyzicky ztvárňují. Např. sit down – sednou si nebo posadí nějakou figurku. Nebo si všemožně představují různá slovíčka typu zima - student se otře a tím si slovíčko lépe zapamatuje. 36 z dotazovaných odpovědělo, že si nikdy slovíčko fyzicky neztvárňují.

15. Používám kartičky s novým slovem na jedné straně a jeho definicí či jinou informací na druhé straně.

Používání kartičky s novým slovem na jedné straně a jeho definic na straně druhé využívá polovina z dotazovaných studentů. Učí se tak například nepravidelná slovesa, obtížná slovíčka nebo předložky.

Tabulka kompenzačních strategií

Číslo otázky	Odpovědi studentů					
	nikdy	občas	někdy	často	vždy	nevím
1.	12	1	12	22	11	0
2.	1	1	13	19	12	0
3.	10	11	10	7	8	0
4.	1	9	17	13	6	0
5.	5	10	10	14	7	0
6.	7	13	12	8	6	0
7.	3	9	14	15	4	1
8.	1	2	7	19	17	0
9.	4	7	11	14	11	0
10.	0	0	10	22	12	2

1. Když slovíčku nerozumím, snažím se odhadnout jeho význam na základě svých jazykových znalostí.

Velká část studentů se často snaží odhadnout význam neznámého slovíčka na základě svých jazykových znalostí. To jim napomáhá orientovat se také v jiných částech jazyka jako je např. gramatika, rozvíjí se pozornost při sledování kontextu... Studenti dokáží tyto jazykové schopnosti efektivně využívat.

2. Když nerozumím cizojazyčnému sdělení, snažím se odhadnout, o co se jedná na základě chování lidí, gestikulace, tónu řeči.

Mnoho studentů se snaží odhadnout význam cizojazyčného sdělení, kterému nerozumí na základě chování lidí, gestikulace, tónu řeči; na základě svých předchozích znalostí dané kultury či tématu nebo podle struktury či předchozích informací v textu.

3. Když mluvím v cizím jazyce a nemohu si vzpomenout na určité slovo nebo je neznám, řeknu je alespoň česky.

Žáci se většinou nesnaží nahrazovat cizí slovíčko, na které si nemohou vzpomenout, českým výrazem.

4. Pokud si při konverzaci v cizím jazyce nemohu vzpomenout na správný výraz, požádám druhého, aby mi ho řekl.

Žáci většinou požádají druhého člověka, aby jim sdělil správný výraz, na který si nemohou při konverzaci vzpomenout. Tím se jim zvětšuje slovní zásoba a dané slovíčko je pro ně lépe zapamatovatelné.

5. Když mluvím a nemohu si vzpomenout na správné slovíčko nebo ho neznám, pokusím se ho přiblížit pomocí gest, mimiky, posunků apod.

Žáci se většinou nesnaží vyjádřit neznáme slovo pomocí gestikulace či mimiky.

Myslím, že by měli umět využít také řeči těla, posluchač tak snadněji pochopí, co se mluvčí posunky snaží vyjádřit.

6. Cizojazyčné konverzaci se v určitých situacích nebo na určitá témata, kde neznámá slovíčka apod., raději vyhýbám.

Mnoho studentů se cizojazyčné konverzaci v určitých situacích vyhýbá.

Myslím, že by se měli naopak pokusit hovořit o nových tématech a rozšiřovat si slovní zásobu o potřebná slovíčka týkající se daného tématu.

7. Směřuji svůj ústní či písemný projev (rozhovor, esej, dopis) k tématům, ke kterým znám slovíčka apod.

Žáci se často snaží směřovat svůj ústní či písemný projev k tématům, ke kterým znají slovíčka. Cítí se sebejistější.

8. Když nevím, jak něco říct/napsat, snažím se to zjednodušit nebo přizpůsobit.

Žáci se často snaží zjednodušit mluvený či psaný projev. Cítí se sebejistěji.

Podle mne by se však také měli snažit hovořit ve složitějších větách.

9. Když nevím správné slovíčko, vytvořím si ho nějak podobně nebo úplně nové.

Žáci se často snaží vytvořit podobné nebo úplně nové slovíčko místo toho, které neznají. Pomáhá jim to vyplnit mezeru ve větě, která by nastala v místě neznámého slovíčka.

Zároveň by se správnou formu daného slovíčka měli doučit.

10. Když si nemohu vzpomenout na nějaké slovíčko/frázi, použiji jiné slovo/frázi se stejným významem nebo je opíši.

Žáci se často snaží nahradit slovíčko nebo frázi, na kterou si nemohou vzpomenout, jiným slovem nebo frází stejného významu. Doučení druhé verze slovíčka či fráze vede k rozšiřování slovní zásoby.

Závěr

Závěrem bych chtěla podotknout, že tato část dotazníku, které jsme se věnovali, na nás zapůsobila ne zrovna pozitivním dojmem. Podle našeho názoru jen nepatrná část studentů využívá své představivosti a to vede k horším výsledkům ve studiu. Nesnaží se o trvalejší zapamatování nebo se možná snaží, ale neefektivní cestou. Proto je povinností učitele navést žáky k těmto strategiím. U těch, kteří začnou tyto strategie využívat určitě dojde k pokroku a k lepším výsledkům. Budou si jakoukoliv látku, na základě různých grafických podob nebo pojmových map, rychleji vybavovat a také dojde k trvalejšímu uchování informací.

Naše doporučení pro praxi je, aby se jak učitelé, tak žáci více snažili využívat aspoň některé nabízené strategie učení. Pro shrnutí, jsou to strategie typu zařazování slovíček do skupin

jiných slov, propojování slovíček s tím, co již známe, učení v kontextu, představivost, schematické nakreslení, vizualizace grafickou podobou, využívání pojmových map, opakování, fyzické ztvárnění a mnoho dalších. Týká se to hlavně žáků s horšími výsledky, ti ostatní, kteří žádnou strategii pro učení nepoužívají a přesto mají dobré výsledky, můžeme jenom gratulovat a pevně doufat, že jim to tak i nadále vydrží.

Celou práci lze zhodnotit, tak že každá odpověď je jiná, nelze je tedy bodovat, protože každý se učí jinak a každému vyhovuje něco jiného. Jak jsme se již zmínili, důležité je vědět, jak tyto strategie správně využívat a k tomu nám poslouží učitelé cizích jazyků.

Připomínky řešitele ke zprávě:

- ❖ Používat jednotně terminologii: studenti - žáci.
- ❖ Pozor na přesnost formulací.
- ❖ Používat jednotně 1. os. pl. (my – autoři zprávy), nikoli 1.os. sg. (na práci se podílelo vícero studentů).